

دروازه‌های تهران

۱۱ اردیبهشت ۱۳۹۴ ساعت ۲۲:۱۲

دروازه‌های تهران، به بناهای مستحکم و رفیع و فضاهای شهری اطراف آنان اطلاق می‌شد که در گذشته در نقاطی از حصار و برج و باروی شهر تهران ساخته شده بودند. ساخت این بناها ظاهراً از عصر صفویه در تهران آغاز شده و تا پایان پادشاهی ناصرالدین شاه قاجار تداوم یافته‌است. اما از آن پس دروازه‌های تهران همگی روی به خرابی گذاشتند نابود شده‌اند.

گرچه ناصر نجمی در کتاب طهران عهد ناصری نوشته‌است که تهران از زمان حکومت فتحعلیشاه دارای دروازه شد، اما از فرائن تاریخی چنین برمیآید که قدمت نخستین دروازه‌های تهران، به دوره صفویه می‌رسیده‌است.

در عصر صفویه

گویا شاه طهماسب صفوی در دوران سلطنت خود، به دلیل علاقه مفروطی که به تهران و آب و هوای تمیز آن داشته‌است، دستور داده که دور تا دور شهر تهران را حصار یا ارگی کشیده و چهار تا شش دروازه بر روی آن بنا کنند. این ارگ ظاهراً دارای ۱۱۴ برج، به تعداد سوره‌های قرآن بوده‌است.

بدین ترتیب در دوران صفوی، و به طور دقیق از سال ۹۶۱ قمری، ضمن احداث حصار و برج و باروی تهران، نخست ۴ دروازه در اطراف این شهر بنا شد. این دروازه‌ها عبارت بودند از:

دروازه معروف به دروازه دولاب واقع در اول بازارچه نایب السلطنه

دروازه موسوم به دروازه حضرت عبدالعظیم واقع در ابتدای بازار حضرتی

دروازه‌ای موسوم به دروازه قزوین اول بازارچه قوام الدوله

دروازه‌ای موسوم به دروازه شمیران که در اول پامنار واقع بود. (این دروازه، دروازه شمیران قدیم است که در اول پامنار واقع

بوده و با دروازه شمیران جدید که در جنوب پل چوبی بوده‌است، متفاوت است)

در این دوران، همچنین دروازه جنوبی ارگ هم ساخته شده‌است.

در دوره تسلط افغان‌ها بر تهران که پس از دوران صفویه بوقوع پیوست، دروازه شمالی ارگ توسط افغانها بنا گردید. این دروازه که به نام دروازه اسدالدوله معروف بود، در مدخل خیابان باب همایون احداث شد و تعداد دروازه‌های تهران را به شش عدد رساند. گفته می‌شود که افغانه برای فرار در مقابل شورش و حمله احتمالی مردم تهران این دروازه را با نام سرکرده شان، اسدالدوله در شمال ارگ بنا کردند. این دروازه در آن روزگار به بیابان راه داشت و بعدها دروازه دولت به جای آن بنا گردید.

دوره محمدشاه

در آخرین سال پادشاهی محمد شاه قاجار و به سال ۱۲۶۳ قمری، دروازه‌ای در پاچاپوق طهران ساخته شد، که بعدها دروازه نو یا دروازه محمدیه خوانده شد. این دروازه که در جنوب محله بازار تهران واقع است، تنها دروازه ایست که همچنان پابرجاست. بر بدنه آن شیر طلایی به چشم می‌خورد.

عهد ناصری

دروازه‌های قدیمی مربوط به عصر صفوی و همینطور حصار نیمه مخروبه‌ای که از دوران شاه طهماسب صفوی باقی مانده بود، در دوران ناصرالدین شاه تخریب شد. و به جای آنها دروازه‌ها و حصار جدیدی بنا گردید.

بدین ترتیب در دوره سلطنت ناصرالدین شاه علاوه بر ترمیم و گسترش حصار و برج و باروی شهر تهران، دروازه‌های دوازده گانه این حصار که حصار ناصری خوانده می‌شد، بنا گشت. همچنین بسیاری از دروازه‌های داخل شهر طهران و نیز دروازه راه آهن یا همان دروازه ماشین دودی ساخته شد.

اینها همان دروازه‌هایی هستند که در بسیاری از کتابهای تاریخی بعنوان دروازه‌های شهر تهران معرفی شده‌اند.

دوره‌های بعد

گفته می‌شود که تنها دروازه باغ ملی که بدان دروازه سردر باغ ملی هم گفته می‌شود، در اواخر دوره قاجاریه و زمان پادشاهی احمدشاه قاجار ساخته شده‌است. در این دوران سردار سپه (رضا شاه بعدی) نخست وزیری ایران را برعهده داشت

فهرست دروازه‌های تهران

در کتابهای تاریخی، بسته به قدمت آنها، یا فقط به نام چهار دروازه مربوط به حصار عصر صفوی اشاره شده‌است و یا نام دوازده تا سیزده دروازه مربوط به حصار ناصری قید شده‌است، این دروازه‌ها، گاهی با احتساب دروازه‌های داخل شهر تهران تا ۳۱ دروازه و یا حتی بیشتر هم رسیده‌است.

دروازه‌های حصار ناصری که تا دوران پادشاهی رضاشاه نیز اغلب آنها سرپا مانده بودند، عبارت بودند از:

دروازه شمیران (در شرق سه راه شمیران، محل معروف به پیچ شمرون، ابتدای جاده قدیم شمیران، خیابان دکتر شریعتی امروزی واقع بود)

دروازه دولت (در محل تقاطع خیابان‌های شاهرضا (انقلاب) و روزولت (مفتح) قرار داشت)

دروازه یوسف‌آباد (در محل تقاطع خیابان‌های جمهوری و حافظ فعلی واقع بود)

دروازه باغ‌شاه (در انتهای خیابان سپه(امام خمینی) امروزی قرار داشت)

دروازه قزوین (در میدان قزوین امروزی در مدخل کنونی بازارچه قوام‌الدوله و شاهپور (وحدت اسلامی) قرار داشت)

دروازه گمرک (در انتهای خیابان امیریه، رو به میدان گمرک امروزی واقع بود)

دروازه خانی‌آباد (در میدان خانی‌آباد امروزی، و بطور دقیق در محل تلاقی خیابان خانی‌آباد و خیابان شوش واقع بود)

دروازه غار (در حدفاصل میدان شوش و میدان خانی‌آباد امروزی واقع بود)

دروازه شاه عبدالعظیم (در میدان شوش امروزی، ابتدای جاده شهرری واقع بود)

دروازه خراسان (مشهد) (در میدان خراسان امروزی، ابتدای جاده خراسان واقع بود)

دروازه دولاب (در سه‌راه شکوفه واقع بود)

دروازه دوشان‌تپه (در انتهای خیابان هفده شهریور امروزی، یا خیابان ژاله‌غربی، مشرف به میدان ژاله (شهدا) امروزی قرار

داشت)

دروازه‌های دیگری نیز در داخل شهر قرار داشت که ورودی اغلب آنها به میدان توپخانه گشوده می‌شد، این دروازه‌های داخل شهری عبارت بودند از:

دروازه ناصریه، دروازه خیابان چراغ برق (چراغ گاز)، دروازه باغشاه (باغ ملی)، سردر الماسیه (باب همایون)، دروازه خیابان مریضخانه، دروازه خیابان علاءالدوله، دروازه خیابان لاله زار دروازه خیابان نایب السلطنه.

در دوره پادشاهی رضاشاه پهلوی، و به منظور گسترش و مدرن سازی شهر تهران دستور تخریب دروازه‌های این شهر صادر شد. بدین ترتیب این آثار ارزشمند تاریخی نیز، مانند بسیاری دیگر از آثار تاریخی تهران عصر قاجاریه نابود گردید.

در حال حاضر تنها دروازه‌هایی که از آن همه دروازه موجود در طهران قدیم باقی مانده‌است، دروازه محمدیه یا همان دروازه نو، واقع در نزدیکی میدان اعدام(میدان محمدیه امروزی) و همچنین دروازه باغ ملی یا همان سردر باغ ملی می باشد.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۳۵۲۸۰/تهران-پای-دروازه/>